

Marin
SOPTA

HRVATI
U KANADI

HRVÁT
UKRAIDI

Ia
U
uv
tu
ni
ka
Ra
pa
kn

pe
go
pr
Cl
je
ci
na

su
ie
ku
C
vc

na
je
sv
ra
iz

V
K
n

Uvod

Iako relativno malobrojni - kad ih se uspoređuje s Talijanima, Ukrajincima, Nijemcima i Židovima - Hrvati u Kanadi su uvelike pridonijeli razvoju ekonomskoga, društvenoga i kulturnoga života svoje nove domovine. Veliki broj Kanadana nije niti svjestan prisutnosti Hrvata i njihova doprinosa u kanadskom društvu osobito nakon Drugog svjetskog rata. Razlozi tomu variraju između predrasuda i pukog neznanja pa sve do činjenice da je vrlo mali broj različitih izvora i knjiga koji se bave poviješću Hrvata u Kanadi.

Prema nekim povijesnim izvorima, Hrvati su bili u ekspediciji Jacquesa Cartiera koji je istraživao po Kanadi 1543. godine. Hrvati su također bili dijelom ekspedicije koju je predvodio Samuel de Chaplain u Akadiju 1605-1606. godine. Chaplain je u svoj dnevnik opisao rudara Jacquesa koji mu je pomogao u pronalaženju vrijednih metala sljedećim riječima: »Rodom iz Slavonije, čovjek koji je vrlo spretan u pronalaženju minerala« (Rasporić, 1982, str. 12).

Pisac Ralph Connor u svojoj knjizi *Stranci* spominje prisutnost gorostasnih Hrvata koji su zajedno s ostalim Slavenima i europskim imigrantima gradili kanadske željeznice na početku ovoga stoljeća. Skoro dva stoljeća ranije, Hrvat po imenu Cosulich bio je na brodu španjolske ekspedicije koju je predvodio Bodega Y Quatra koji je posjetio Vancouver 1779. godine.

Povijest hrvatskih imigranata u Kanadi može se podijeliti na četiri razdoblja s obzirom na valove njihova iseljavanja. Prvi je val trajao između 1850. i 1914. godine, drugi između dva svjetska rata, treći je počeo odmah nakon Drugog svjetskog rata i trajao je sve do 1955. godine, a četvrti val se odvijao između 1955. i 1975. godine (Mrkitch 1970, str. 5).

Useljavanje do 1941. godine

Vrlo je teško ako ne i nemoguće navesti točan broj Hrvata u Kanadi prije 1850. godine. Jedan od razloga tomu je i činjenica da se većina tada izjašnjavala kao *Austrougari*. Prema

pričama nekih starijih Hrvata iz Kanade, mnogi Hrvati su došli na sjever u Kanadu iz Amerike između 1800. i 1858. godine za vrijeme *zlatne groznice*. Međutim većina se ipak nije preselila u Kanadu već se vratila u Ameriku. Prvi Hrvat imigrant koji je trajno doselio u Kanadu bio je šesnaestogodišnji dječak George koji je 1872. godine odlučio napustiti svoj brod u vankuverskoj luci i smjestiti se u Kanadi (Pavescovic, 1961, str. 123).

Nekoliko godina kasnije i drugi su ljudi, uglavnom ribari, iz Georgeovog bivšeg sela došli u Vancouver. Iako su se mnogi vratili kući u Hrvatsku, Antun Vitulić došao je u Vancouver s obitelji 1890. godine. Jedan od njegovih sinova koji je tada imao 11 godina još uvijek je živio i ribario u British Columbiji u ranim 60-im godinama ovoga stoljeća. Uskoro su i ostali počeli pristizati kako direktno iz Hrvatske tako i preko Sjedinjenih Američkih Država te su se smjestili u Ladysmith, Wellington i Cumberland. Prvi Hrvati došljaci u Kanadu uglavnom su bili rudari i ribari. Ovi su došljaci uglavnom bili muškarci i vrlo pokretni i u potrazi za boljim plaćama.

Drugi val hrvatskih imigranata koji je pristizao u Kanadu, a naročito u SAD odvijao se u vremenskom razdoblju od 1850. do 1814. godine. Za to vrijeme po Mrkitchevu pisanju skoro 200.000 ljudi napustilo je današnji teritorij Hrvatske uglavnom iz ekonomskih, a manji dio i iz političkih razloga. U to vrijeme Hrvatska je bila pod vladavinom Austro-Ugarske Monarhije u kojoj su počela politička, ekonomska i društvena previranja. Krajem 19. stoljeća, u periodu uzmeđu 1873. i 1895. godine, Europa je bila suočena s velikom depresijom u poljoprivrednim cijenama imajući u vidu da se veliki dio Hrvatske sastoji od poljoprivrednih dobara, a povećanje cijena poljoprivrednih dobara imao je velikoga utjecaja na životni standard ljudi u Hrvatskoj.

Drugi čimbenik koji je pridonio masovnoj migraciji Hrvata u to vrijeme prouzročen je pomanjkanjem radnih mješta u rudnicima i teškoj industriji. Uspoređujući Hrvatsku s europskim standardima toga vremena, ona je bila nerasvjeta zemlja bez obzira na to što je imala ekonomski potencijal i mogućnosti da unaprijed izgradi teške industrije. No, međutim, Beč je imao druge političke i ekonomske interese i planove.

Treći čimbenik koji je vrlo važan i kojeg treba spomenuti, a koji je pridonio velikome broju hrvatske emigracije u to vrijeme je činjenica da je u Hercegovini, gdje su većina stanovnika bili Hrvati, jedna trećina novorodene djece umrla prije dvije godine starosti od neuhranjenosti (Rasporić, str. 32). Uz ove već spomenute čimbenike važno je imati u vidu činjenicu da su SAD i Kanada kao useljeničke zemlje trebale

snažne ljude iz Europe po mogućnosti bez ikakvoga zanata, a koji su navikli na težak fizički rad kako bi ubrzali svoj ekonomski napredak. Ako uzmemo u obzir da su ovako opisani imigranti i još k tome u veći slučajeva nepismeni, mogli zaraditi pet do šest puta više novaca u Kanadi i SAD-u nego kod kuće, razumljivo je da je veliki broj imigranata upravo došao na sjevernoamerički kontinent. Također da bi ubrzali i smjestili potencijalne useljenike u Kanadi u to se vrijeme osniva 1899. godine sjevernoamerička *Trading Company*. Ova kompanija, kao i mnoge druge slične njoj, imala je preko 600 agenata u Austro-Ugarskoj Monarhiji čiji je jedini posao bio promoviranje i organiziranje useljavanja emigranata u Kanadu.

Ipak, najvažniji čimbenik koji se mora spomenuti, a koji je imao značajan utjecaj na proces hrvatske migracije u to vrijeme, bio je političke naravi. Mnogi Hrvati morali su napustiti svoju domovinu zbog raznih oblika maltretiranja i šikaniranja koje su provodile austrougarske vlasti. Po njihovu uverenju najbolje rješenje za odlazak u daleki svijet, u svijet nepoznatoga, bile su Kanada i SAD, najbolja mjesta u njihovoj potrazi za slobodom. Sve ove čimbenike koji su utjecali na odlazak Hrvata iz svoje domovine, najbolje je prikazao Rasporić sljedećim riječima: »Povijest imigracije su najveće moguće napete ljudske drame, ipak povijest nam govori o onima koji su svojom snagom ili slabošću, strahom ili nadom, dosadom ili avanturom, odlučili napustiti (svoju domovinu - moja opaska) za bolji život« (str. 7).

Ovi prvi hrvatski imigranti u Kanadi imali su vrlo težak život i bili su součeni s velikim problemima. To je bilo razdoblje kanadske povijesti kada ona nije pružala dobrodošlicu novoprdošlim imigrantima. Najbolji prikaz kako je većina Kanadana toga vremena gledala na imigrante izražen je riječima Jamesa Woodswortha koji je 1908. godine napisao: »Mi trebamo više naše vlastite krvi kako bi pridonijeli da u Kanadi naša britanska tradicija opstane i da uspješno asimiliramo novoprdošle strance u lojalne britanske subjekte« (Herman, 1978. str. 259). U to vrijeme bilo je teško biti strancem u Kanadi, a biti strancem i još k tome Slavenom bilo je još gore zbog toga što su se Slaveni tada nalazili na dnu imigrantske ljestvice i kada ih se usporedivalo sa Skandinavcima koji su bili »vrlo ambiciozni, nestrpljivi da postanu kanadski državljan i voljni da se adaptiraju kanadskom načinu življjenja« (Herman, str. 259) ili kada se usporede sa »strpljivim Nizozemicima i upornim Nijemcima koji posjeduju te kvalitete koje predstavljaju temelje koji garantiraju uspjeh« (Herman, str. 259). U usporedbi s drugim Slavenima, Hrvati su bili još u podređenijem položaju zbog toga što su bili malobrojni i na taj način bilo im je teško da stvore iden-

titet zajednice koja se trebala oslanjati na nacionalnost. Namađere ovih pojedinaca nisu bile da za stalno ostanu u Kanadi nego da se nakon određenoga vremena s odgovarajućom ušteđevinom vrate u Hrvatsku. Prije početka Prvog svjetskog rata među Hrvatima Kanade skoro uopće nije postojala nikakva kulturna, društvena ili vjerska aktivnost.

Nakon početka Prvog svjetskog rata, život hrvatskih imigranata postao je još teži. Imajući u vidu da su Hrvati bili dijelom austrougarskoga carstva ta činjenica ih je de facto napravila neprijateljima Kanade, »to je bilo vrijeme kada su se usvojili stereotipni epiteti kao *cowardly Huns i Prussian curs*« (Pejović, 1989, str. 107). Mnogi su Hrvati u to vrijeme bili uhićeni i poslani u različite kampove. U pismu posланом Austrougarskome konzulatu u Winnipegu, hrvatski emigrant Petar Štimac iz Edmontona najbolje je opisao prilike u kojima su živjeli imigranti u novoj sredini. On je napisao: »U srpnju 1916. godine uhićen sam bez ikakva objašnjenja, davali su mi samo kruha i vode. Poslije toga su me poslali u Jasper park gdje su me mučili i tukli bez ikakva razloga. Na zapovijed moga inspektora tretirali su me kao da sam ološ, tukli su me i zatvorili u tamnu sobu bez madraca ili pokrivača. Bilo je to hladno mjesto. Nisu mi dozvoljavali da se okupam nekoliko dana, hranili su me kruhom i vodom tako da sam jedva ostao živ. Otkad su me uhitili toliko sam postao bolestan i slab tako da jedva mogu stajati na nogama« (Rasporić, str. 81).

Kada je jedan od izvršnih članova Sjedinjenih Država postao svjestan načina na koji tretiraju hrvatske imigrante odmah je stigla reakcija preko Washingtona kanadskoj vladi. Nakon posjete Josipa Maronicha, člana Hrvatske nacionalne unije, trima različitim kampovima svi hrvatski zatvorenici za koje je on garantirao smjesta su bili pušteni.

Prve hrvatske zajednice u Ontario osnovane su »u Wellandu 1907, u Schumacheru 1908, zatim u Hamiltonu 1910. kao i u Sault St. Marie i Port Arthuru« (Paveskovic, 1961, str. 129).

Prema piscu Grado prije Prvog svjetskog rata u Kanadi je bilo 16.000 Hrvata, prema Holjevcu bilo je oko 5.000 Hrvata dok Paveskovic broji oko 4.000. U svojoj knjizi *Za bolji život* koja se bavi poviješću Hrvata u Kanadi, Rasporić procjenjuje brojku od 6 do 7 tisuća Hrvata i predložava tablicu od kanadskog popisa stanovništva.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata broj hrvatskih imigranata u Kanadi se jako povećao naročito u razdoblju između 1920. i 1930. godine. Nekoliko je razloga ovom povećanom broju imigranata među kojima je i promjena kanadskoga stava prema imigrantima s obzirom na činjenicu da im je trebala radna snaga. Uskoro je kanadska vlada obilježila Jugo-

slaviju kao *nepoželjnu* zemlju za primanje imigranata uglavnom zbog toga što ovi nisu bili voljni asimilirati se u kanadsko društvo. Drugi čimbenik koji je pridonio ovome valu hrvatskih imigranata u Kanadu nalazio se u činjenici da su većinu Hrvata koji su se vratili kući u Hrvatsku njihovi zemljaci gledali kao na *bogate Amerikance*.

Povratnici su bez sumnje bili bogati uzimajući u obzir tadašnji standard Hrvata. Umjesto da su oni koji su se vratili pričali o teškom imigrantskom životu u Kanadi ili u Americi, oni su, da bi zadivili druge, pričali o lakom i komfornom životu vani. Unatoč njihovu teškom ponekad čak i brutalnom životu, većina je ipak slala novac kući ženama, djevojkama, braći, sestrama i drugoj rodbini za put u Kanadu. Još jednom je u istoj mjeri politička kao i ekonomska situacija pridonijela velikome broju iseljavanja iz Hrvatske u Kanadu. Nakon što je pala Austro-Ugarska Monarhija uspostavljena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Život je mnogim Hrvatima, a osobito onima za koje su smatrali da su protivnici novonastale države, postao nemoguć. U intervjuu s gospodinom Harry Hermanom, koji je kasnije unešen u njegov doktorat, Hrvat po imenu George dao je nekoliko razloga zašto je napustio domovinu. On između ostaloga kaže: »siromaštvo, nedostatak zemlje i druga sredstva šikaniranja kojima se služila lokalna policija a koju su kontrolirali Srbi« (Herman, 1978, str. 99).

Iz priložene tablice jasno se može vidjeti povećan broj imigranata iz Hrvatske kao i iz tadašnje Jugoslavije u razdoblju između 1921. i 1931. godine i kako se taj broj na početku velike ekonomske depresije smanjuje.

	Jugoslaveni	Hrvati
1921.	87	
1922.	179	93
1923.	717	371
1924.	1976	1021
1925.	2487	1286
1926.	4998	2719
1927.	4656	2142
1928.	5921	3423
1929.	4030	1682
1930.	2745	1576
1931.	604	315
<i>Ukupno</i>	<i>28.400</i>	<i>14.628</i>

© TABLICA I
Hrvatska migracija u Kanadi
(Izvor: Rasporić, 1982. str. 96)

Kada uspoređujemo život hrvatskih imigranata prije i poslije Prvog svjetskog rata onda svakako moramo spomenuti radikalizam i ulogu žena u hrvatskim zajednicama. Radikalizam među Hrvaticama pojavljuje se oko 1930. godine

koji je nastao zbog nehumanih uvjeta rada i ekonomске depresije koja je zahvatila Kanadu. To je vrijeme kada Hrvati živeći usamljeno, daleko od obitelji i bez posla osjećaju da nemaju što izgubiti. U srpnju i kolovozu 1930. godine na dvije različite lokacije, u dvije različite provincije Ontario i British Columbia, 15 Hrvata poginulo je od eksplozije na poslu do koje je došlo zbog nesigurnih uvjeta rada. Ove nesreće izazvale su ogorčenje kod Hrvata, velike emocionalne depresije, strah i neizvjesnost glede njihove budućnosti.

Primjer koji najbolje ocrtava tadašnje stanje i ozračje u kojem su se nalazili Hrvati je štrajk u rudniku *Mercoal* gdje je uhićen veliki broj Hrvata od kojih su neki deportirani kući. Također valja spomenuti i štrajk 1934. godine u Royu-Noranda kada je devet od dvanaest članova pregovaračkoga tima bilo Hrvata. Iz razloga što nisu uspjeli dobiti povišicu od 10% dolazi do sukoba sudionika štrajka i policije. Među velikim brojem uhićenih štrajkača bilo je i dosta Hrvata. Prema pisanju američko-hrvatskih novina *Zajedničar* poslije štrajka skoro 350 Hrvata napustilo je Norandu, a oko 100 drugih deportirano je u Jugoslaviju odnosno domovinu Hrvatsku (Rasporić, str. 143).

Uhićeno je, također, 16 Hrvata koji su bili osuđeni na dvije godine zatvora.

Što se tiče uloge žena u društvenome životu naročito poslije Prvog svjetskog rata, može se tvrditi da ona uopće nije niti postojala i to upravo zbog maloga, beznačajnoga broja žena u hrvatskim zajednicama. To se drastično mijenja osobito poslije 1930. godine kada se u različitim hrvatskim zajednicama naročito u Ontariju, osniva ženska organizacija *Hrvatska žena* koja je bila pod okriljem *Hrvatske bratske zajednice*. Ako imamo ovo u vidu kao i neke druge primjere, onda možemo konstatirati da život hrvatskih imigranata prije i poslije Prvog svjetskog rata ima nekoliko razlika. Bez obzira na to što se uvjeti rada nisu bitno poboljšali u ovom razdoblju, društveni život hrvatske zajednice drastično se promjenio.

Početkom 20-ih godina Hrvati počinju graditi ili unajmljivati dvorane u gradovima gdje je zajednica bila dovoljno velika da podrži ovakve pothvate. Donacijama individualaca u zajednicama i bezbrojnim satima dobrovoljnoga rada sa građene su hrvatske dvorane u Schumacheru, Wellandu, Thunder Bayu i Hamiltonu. U to vrijeme Hrvati u Kanadi počinju osnivati različite organizacije, a među ostalim i *Hrvatsku bratsku zajednicu* (HBZ) s glavnim uredom u SAD-u te *Hrvatsku seljačku* koje su imale značajnu ulogu među Hrvatima. *Hrvatsku bratsku zajednicu* osnovana je 1894. godine u američkom gradu Allegheny City čiji je glavni cilj bio da omogući Hrvatima da se osiguraju kako bi mogli dobiti pomoć

u slučaju bolesti ili da pruži materijalnu pomoć članovima obitelji poslije smrti osobe koja je imala osiguranje. Također cilj ove organizacije bila je promidžba hrvatske kulturne, glazbene i sportske aktivnosti. Prvi ogranač HBZ-a u Kanadi osnovan je 1903. godine u Nanaimo, ali ova se organizacija nije razvila u Kanadi sve do poslije završetka Prvog svjetskog rata točnije 1929. godine kada je osnovano »26 različitih ogranača HBZ u Kanadi« (Holjevac 1967, str. 172).

Desetljeće kasnije, 1939. godine HBZ u Kanadi »brojila je preko 4000 članova u 46 ogranača« (Holjevac, str. 172). Druga organizacija koja je igrala značajnu ulogu među Hrvatima u Kanadi bila je Hrvatska seljačka stranka. Imajući u vidu da je domovinska HSS bila najjača i najpopularnija hrvatska politička stranka, njezina popularnost i masovnost u iseljeništvu postala je još veća nakon ubojsztva njezinog vode Stjepana Radića u beogradskoj skupštini. Prvi ogranač osnovan je 1900. godine u Torontu gdje je u isto vrijeme hrvatska zajednica brojila oko 1000 ljudi.

Samo za godinu dana članstvo ogranača HSS-a u Torontu povećalo se sa 110 članova koji su prisustvovali osnivačkoj skupštini na 400 (Holjevac, 177). U razdoblju između 1930-1941. osnovano je više od dvadeset ogranača. Članovi ovih ogranača uspjeli su kupiti ili izgraditi svoje vlastite domove u Torontu i Sudburyu u vrlo kratkom vremenu. Oni su također osnovali folklorne sastave i tamburaške sastave koji nisu samo nastupali i zabavljali Hrvate u zajednici nego su počeli nastupati i za druge zajednice.

HSS osniva prve hrvatske novine u Kanadi 1929. godine pod naslovom *Hrvatski glas* čijim je prvim i dugogodišnjim urednikom postao mladi Petar Stanković koji je došao u Kanadu 1928. godine. Novina ubrzo postaje dijelom hrvatskih zajednica u Kanadi i postiže nakladu od 5000 primjeraka. *Hrvatski glas* imao je vrlo značajnu ulogu u formiranju političkih i društvenih pogleda hrvatskih imigranata. Poznati kanadski pisac Stephen Leacock opisao je Hrvate kao vrlo radikalne i nemogućima da se asimiliraju što se nije slagalo s istinom toga vremena.

Evo kako on piše o Hrvatima 1936. godine: »Sreo sam čovjeka iz Europe neki dan, Hrvat ... ili Ćik ili Slik ili tako nešto. Odakle on dolazi, rekao mi je da dolazi? Tošer ili Pošer, zgodan mali čovjek... Takvi su više manje svi. Koliko puta čujete ljude da kažu: 'Ja sam sreo Nijemca i on je u redu, ja sam sreo Novozelandanina i on izgleda dobar, sreo sam Norvežanina i nisam mu našao manu. Naravno da ne. Ništa nije pogrešno s niti jednim od njih. Sve one stvari koje mi cijenimo, oni također cijene.« (Rasporić, str. 146). Ovaj rasički opis pisca pokazao je nešto drugo što nije bilo karakteristično za hrvatske imigrante toga vremena. Prvo, u peri-

odu između 1936. do 1941. mnogi Hrvati sklapali su mješovite brakove s pripadnicima drugih etničkih grupa, najviše s drugim Slavenima ili Englezima (Rasporić, str. 25). Drugo, većina onih koji su govorili i predstavljali hrvatsku zajednicu bili su Kanadani hrvatskoga porijekla, tj. djeca hrvatskih roditelja koji su došli u prve ili drugome valu useljavanja.

Na temelju nekih podataka oko 5000 bilo je Hrvata Kanadana što je bilo skoro trećina cijelokupnoga hrvatskoga pučanstva u Kanadi 1941. godine. Treće, »broj Hrvata koji su postali kanadskim državljanima povećao se je sa 19% iz godine 1931. na 66% u 1941. godine« (Rasporić, str. 146). I konačno, četvrti, određeni broj Hrvata pripadao je uglednim poslovnim ljudima, osobito onima koji su se bavili ribolovom u British Columbiji i ugostiteljstvom u Ontariju.

U svojoj potrazi za boljim životom, otprilike 16 do 18 tisuća Hrvata pronašlo je svoj put do Kanade. U većini slučajeva ovi imigranti bili su nepismeni seljaci iz ruralnih predjela Hrvatske i njihov doprinos kanadskom društvu osim fizičkoga rada bio je minimalan i neznatan. Poznati američko-slovenski akademik Louis Adamic opisao je karakter seljaka na njegovom povratku u Jugoslaviju 1930. godine na sljedeći način: »Hrvati su pravi seljaci, spori, tromi, ustrajni; tužni, idealisti, naivni, zbumjeni, skloni tragediji, nerazumljivi, praznovjerni; uvijek se žale na nešto, ali u cijelom tom miješanju između poganske i katoličke vjere, s urođenim nepovjerenjem prema svemu što nije poteklo od njih samih, neizmjerno strpljivi i duhovno jaki - ukratko puni pozitivnih i negativnih karakteristika« (Rasporić, 1982. str. 4).

Useljavanje od 1945. do 1975. godine

Treći val hrvatskih imigranata nastupio je između 1945. i 1955. godine. Ponovno, kao i u prethodnim valovima, vrlo je teško doznati točan broj Hrvata koji su došli u tom razdoblju u Kanadu zbog pomanjkanja pouzdanih informacija. Poznati kanadsko-hrvatski povjesničar Anthony Rasporić piše da se broj od oko 12.000 Hrvata iz 1941. godine povećao za 1500 izbjeglica u 1944. godini, 5300 u 1956. godini i 10.000 u prvih devet mjeseci 1957. godine. Prema pisanju nekih drugih autora kao npr. Pejovića »do 1959. godine oko 200.000 jugoslavenskih izbjeglica došlo je u Kanadu« (str. 113). Skoro je nemoguće tvrditi koliko je od ovog broja bilo Hrvata zbog toga što nemamo nikakavih statističkih podataka o etničkim skupinama ili nacionalnosti.

Ovo razdoblje u hrvatskim zajednicama Kanade i SAD karakterističan je zbog nesloge i sukoba u zajednicama. Političke razmirice u zajednici prelazile su granicu razlike koje su postojale u školskoj naobrazbi, generacijskim razlikama

ili, pak, klasnoj pripadnosti i vrlo su često završavale fizičkim sukobima i sudskim parnicama među različitim pobornicima svojih stajališta u zajednici. Političke razlike i sukobi bili su između pojedinaca i udrugu koji su bili simpatizeri i donatori ustaškog pokreta i NDH i njezinoga poglavnika dr. Ante Pavelića i onih na ljevici političke ljestvice koji su pomagali Josipa Broza Tita i njegove partizane.

Ovdje bi također trebalo dodati da golema većina hrvatskih imigranata ne samo da je protiv procesa asimilacije nego čak i procesa integracije u kanadsko društvo. Oni su oživjeli hrvatsku zajednicu i to tako da su u svome formiranoj etničkome getu osnivali različite političke, kulturne i vjerske organizacije čiji je glavni cilj bio da sačuvaju hrvatsku kulturu i običaje pod svaku cijenu.

Zadnji val hrvatskih imigranata trajao je između 1955. i 1975. godine. Na temelju državnih statističkih podataka 23.000 od 70.000 Hrvata koji su doselili u Kanadu prijavljeni su kao izbjeglice. Više od 70% ovih koji su došli naselili su se u provinciju Ontario, najviše u metropoli Toronto (Rasporić, str. 199). Hrvatska zajednica u Torontu tijekom vremena toliko je ojačala da postala ne samo jedna od najaktivnijih kulturnih i političkih zajednica ne samo Sjeverne Amerike nego i čitave hrvatske dijaspore. Zato kada govorimo o aktivnostima i uspjesima hrvatske zajednice Toronto i drugih zajednica u Kanadi naročito poslije Drugog svjetskog rata, onda imena kao što su braća Peter i Frank Mahović, brat i sestra Bezić, George Čuvalo, Mat Pavelić, Krnjević, Filipović, Cetin, Sardelić, Zdunić, Zorkin, Stupich simboliziraju ne samo svoje individualne uspjehe postignute u sportu, znanosti, umjetnosti, poslovnom svijetu nego oni predstavljaju i uspjeh hrvatskih zajednica širom Kanade.

Ovi uspjesi također govore i svjedoče o socijalnim promjenama koje su se postupno dogadale u hrvatskoj zajednici. Ovi uspjesi simboliziraju proces asimilacije i integracije Hrvata u kanadsko društvo. Novodošli imigranti brzo su preuzezli vodstvo u političkim, kulturnim i društvenim udrugama u zajednici. Ovaj novi utjecaj stranačkog vodstva pridonio je izgradnji novih crkava, domova i osnivanja novih nogometnih i kulturnih klubova kao i folklornih grupa. Većina je ovih novodošlih Hrvata živjela u zapadnomo dijelu Toronto gdje su izgradili novu crkvu i tri hrvatska doma koji su postali centrom svih hrvatskih aktivnosti u gradu.

Nogometni klub *Croatia* postao je ubrzo toliko uspješan da je nakon nekoliko osvojenih titula prvaka Ontarija i Kanade prešao u sjevernoameričku profesionalnu ligu gdje je postao prvakom 1976. godine. Povijest i uspjeh nogometnog kluba *Toronto Croatia*, tog najuspješnijeg sastava u povijesti kanadskoga nogometa također simbolizira povijest Hrvata ne

samo u Torontu nego i u čitavoj Kanadi. To bi mogla biti povijest bilo koje etničke skupine kojoj je nogomet nacionalni sport i koja je došla u Kanadu u potrazi za slobodom i boljim životom, za priznanjem nacionalnoga identiteta koji je na različit način ugnjetavan u domovini.

Ovaj je sastav, bez obzira na sve prepreke i nerazumijevanje na koje je nailazio, bio najboljim ambasadorom hrvatskih nacionalnih interesa. On je ujedinjavao iseljenu i domovinsku Hrvatsku. Kada je to bilo gotovo nemoguće igrali su igrači najpoznatijih hrvatskih klubova iz domovine, npr. *Dinama*, *Hajduka*, *Osijeka* i dr. U njemu su igrali poznati igrači iz Engleske, Portugala, Italije, Zapadne Njemačke, Bugarske, Argentine i drugih država svijeta koje tada uopće nisu niti čule ni znale za Hrvatsku. Kako bi sačuvali ono što je bilo sprečavano u Jugoslaviji, svoj nacionalni identitet i jezik, ovi novi imigranti počeli su osnivati i proširivati hrvatske jezične škole. Uz finacijsku podršku zajednice osnovana je katedra za hrvatski jezik i kulturu 1980. godine na sveučilištu u Waterloou. Sličan program počeo je također i na sveučilištu York u Torontu.

Kada govorimo o uspjesima individualaca i hrvatskih zajednica u Kanadi poslije Drugog svjetskoga rata odnosno kada govorimo o njihovim doprinosima svojoj novoj domovini onda ne možemo a da ne spomenemo poznate kanadske umjetnike hrvatskoga porijekla. Ovdje bih spomenuo samo nekolicinu i to uglavnom one koji su svojim radom uspjeli stići ime i ugled u Kanadi. Većina njih koji su došli u Kanadu počeli su svoju karijeru u Hrvatskoj. Augustin Filipović koji je ove godine umro u Torontu bio je kipar koji je postigao veliku reputaciju u Kanadi i to tako da je postao članom Kraljevske kanadske akademije. Dobio je nekoliko važnih međunarodnih nagrada za svoje skulpture kao npr. La Mostra d'Arte di Lazio, Rim i Nagradu gradonačelnika grada Rima kao i grada Niagare.

Njegova djela izložena su u *Art Galeriji Ontara* u Torontu, *Montreal Muzeju moderne umjetnosti*, *Umjetničkoj galeriji Hamiltona*, itd. Anton Cetin je također poznati hrvatski umjetnik koji živi i djeluje u Torontu. Njegova djela nalaze se u muzejima, galerijama i privatnim kolekcijama diljem svijeta. U Kanadi se njegova djela mogu naći u galerijama Torontoa, Hamiltona, Ottawe, privatnim kolekcijama bivšeg premijera Ontara i Kanade Davida Petersona i Pierre i Trudeau. Izlagao je u Švedskoj, Argentini, Njemačkoj, Japanu, Francuskoj, SAD-u, Brazilu, itd...

Ante Sardelić je kao i gore spomenuta dvojica umjetnika također svojim radom kao i individualnim i skupnim izložbama postigao dobru reputaciju u Kanadi. Njegova se djela mogu naći u privatnim kolekcijama i galerijama širom Euro-

pe, Južne i Sjeverne Amerike, Australije i drugih dijelova svijeta gdje je izlagao svoje rade.

Ovo su samo neki od spomenutih hrvatskih umjetnika koji žive i rade u Kanadi. Oni su uz druge poput Kupešića, Čalovića, Rafaja, Stebiha dokaz da »kulturni milje hrvatske zajednice u Kanadi je bogat i različit« (Sopta&Scardellato, str. 122). Bez obzira na mali broj u odnosu na druge etničke skupine u Kanadi, kao npr. Talijane, Grke, Portugalce, itd., Hrvati se mogu pohvaliti time da su teškim radom i odricanjem dali svoj doprinos u izgradnji Kanade. Svojim mukotrpnim radom u kanadskim rudnicima, željezničkim prugama, ribarskoj industriji dali svoj doprinos u izgradnji Kanade i povišenju životnoga standarda. U isto vrijeme hrvatska zajednica obogatila se iskustvom koje je proširilo njihove poglede na svijet i koje im je pružilo mogućnost da stvaraju i uživaju u političkoj i kulturnoj slobodi.

Uživajući u političkoj i kulturnoj slobodi Kanade, Hrvati su uspjeli uz sve poteškoće sačuvati svoju prošlost, svoju povijest, kulturu i običaje s vjerom da će doživjeti dan kada će njihova domovina Hrvatska biti slobodna, demokratska i suverena država. U isto vrijeme oni su davali svoj doprinos u izgradnji jedne moderne pluralističke i jake Kanade. Ovaj dualizam Hrvata Kanade možda se najbolje očitovao u primjeru pokojnoga ministra obrane Republike Hrvatske Gojka Šuška, Ivice Mudrinića, Ante Belje, Stipe Hrkaća, Marijana Petrovića, Ratka Ferenčića, Domagoja Filipovića i drugih Hrvata Kanade koji su stvaranjem slobodne hrvatske države vratili svojim obiteljima u Hrvatsku kako bi nastavili raditi na onome s čim su završili u Kanadi.

1. Herman, V. Harry: *Ethnicity and Occupation - Comparative Analysis of the Occupational Choices of Croatian and Macedonian Immigrants to Ontario (Canada)* University of Toronto 1978, unpublished PhD thesis.
2. Holjevac, Veceslav: *Hrvati izvan domovine (Croatians outside homeland)*, Matica Hrvatska, Zagreb, Croatia 1967.
3. Mrkitch, Dan: *A History of the Croat Immigration to Canada September-November 1970*, Unpublished Masters thesis.
4. Paveskovic, Nedo: *The Croats in Canada*, Universite de Montreal, Montreal, 1961 unpublished Masters thesis.
5. Rasporić, Anthony: *For A Better Life - A history of the Croatians in Canada*, McClelland&Stewart, Toronto, 1982.

LITERATURA